

Dünya Su Forumu ve Ticarileşen Su

TMMOB JEOLJİ MÜHENDİSLERİ ODASI
Yönetim Kurulu

Haberiniz var mı? Suyumuza da göz diktiler!

Küreselleşme-yeni dünya düzeni adı altında emperyalizmin sınırsız ve pervasız bir talan özgürlüğü ile ülkelerin zenginliklerine el koyduğu, sağlıktan eğitime, sosyal güvenlik, enerji ve haberleşmeye kadar bütün alanların küresel sermayeye açılarak ticarileştirildiği bir süreci yaşamaya devam ediyoruz.

Her şeyin alınır satılır olduğu kapitalist sistemde, su bunun dışında bırakılmamalıydı ve kapitalizm, doğaya ve insana ait ne varsa her şeyi bir meta olarak görme anlayışıyla, tüm canlıların en temel ihtiyacı, insan hakkı olan suya da el uzattı.

"Kapitalizmin altın yılları" olarak tanımlanan ikinci paylaşım savaşı sonrasında, başta su, elektrik olmak üzere alt yapı yatırımları ve pek çok üretim girdisi, sermayeye devletler tarafından temin edilirken, 1970'lerde yaşanan kapitalizmin krizi sonrasında kamu hizmeti olarak tanımlanan eğitim, sağlık, posta hizmetleri, ulaşım vb. hizmetler sermaye tarafından en yeni ve verimli alanlar olarak görülmüş bununla da yetinilmemiş, enerji üretimi, alt yapısı ve su da sermayenin iştahını kabartan yatırım alanları olarak gündeme gelmiştir.

İçine düştüğü birikim krizini küreselleşme ideolojisi ve buna koşut olarak biçimlenen neo-liberal politikalarla aşmaya çalışan uluslararası kapitalist sistem, metalaştırma ve piyasalaştırma ilişkisini hem yatay hem de dikey olarak genişletmeye çalışmakta, bir yandan daha önce giremediği coğrafyalara yayılırken diğer yandan piyasalaştıramadığı mal ve hizmetleri de kapsama

çabasıındaydı. Bazı ülkelerde daha önce piyasalaşmamış olan su, elektrik, gaz gibi -doğal tekel özelliği taşıdıkları için kâr oranlarının yüksek olması beklenen- mal ve hizmetler sermaye için ele geçirilecek ilk hedefler arasına girmiş ve metalaştırılan her türlü ilişki, süreç, nesne hızla piyasanın konusu haline gelmişti.

1972 yılında yani tam krizli yıllarda, su konusunda ilk defa uluslararası ölçekte yapılanmaya gidilmiş, **IWRA (Uluslar arası Su Kaynakları Birliği)** kurulmuştur. ABD'de kurulan IWRA, devletler üzerinden değil, şirketler üzerinden işleyen bir yapıdır ve ilk aşamasında 1900 üye şirket bulunuyordu. IWRA kuruluşundan kısa bir süre sonra Birleşmiş Milletler (BM)' de danışman bir statü elde etmiştir.

Suyun kamu varlığı özelliğine karşılık, fiyatı piyasada belirlenen bir mal ve hizmete dönüştürülmesinin tarihi Uruguay Roundu (1986-1994)'yla başlar. Uruguay Roundu'nun GATS ve TRIPS anlaşmalarının ülkeler bazında uygulamaya sokulması da her bir ülke için suyun piyasalaşmasının tarihi olmuştur.

Suyu kamu mülkiyetinden çıkarıp özel mülkiyet alanına sokan bu dönüşüm "arz yönlü su politikaları"ndan "talep yönlü su politikaları"na doğrudur ve piyasa ekonomisinin gelişmişliğine göre de ülkeden ülkeye değişmektedir.

Doğal olarak oynanan küreselleşme oyununun ve neo-liberal politikaların başarıya ulaşabilmesi için "Talep Yönlü Su Politikaları'nın Kurumsallaşması" gerekmiştir.

Küreselleşmede suyun ekonomi politığının

anlaşılabilmesi için, talep yönlü su politikalarının kurumsallaşmasındaki tarihsel süreçleri bilmek ve ayrıca suyun piyasalaştırılması sürecinin yol haritasını belirlemeye çalışan, başta Birleşmiş Milletler olmak üzere uluslararası kuruluşların öncülük ettiği küresel aktörlerin yapılanmalarını, hedeflerini ve oynadıkları rolü ayrıntılı olarak irdelemek gerekmektedir.

Bu doğrultuda dünyadaki her türlü yaşam formunun varlık nedeni olan "su" da, 1992 tarihinde Dublin'de yapılan Su ve Çevre Konferansı ile Rio'da yapılan Kalkınma ve Çevre Konferansı'nda, "eko-sistemin bir parçası, doğal bir kaynak ve ekonomik bir mal" olarak kabul edilmiştir. Su konusunda bir dünya konseyi (WWC) kurma düşüncesi de ilk kez bu konferanslarda dile getirilmiş, ve böylece suyu "doğal hak" olmaktan çıkarıp, "ticari bir mal" haline getirmek isteyen küresel piyasa aktörleri, kamunun "etkin olmayan", "israfa yol açan" verimsiz su yönetiminin sona ermesini ve üretiminden dağıtımına, suyla ilgili bütün sürecin piyasa mantığıyla yönetilmesi gerektiğini savunarak, dünya çapında örgütlenmeye başlamışlardır. 1994 yılına gelindiğinde, IWRA-Uluslar arası Su Kaynakları Kurumu'nun, Kahire'de düzenlediği 8. Dünya Su Kongresi'nde konuyla ilgili özel bir oturum yapılmış ve bu oturum, bir Dünya Su Konseyi (WWC) kurulması yönündeki önergeyle sonlanmıştır. Hedef, "küresel ölçekte su yönetimi alanında verilmekte olan etkisiz, dağınık ve birbirinden kopuk çabaların bir şemsiye kurum altında ortaklaştırılması" olarak belirlenmiştir.

1997 de I. Dünya Su Forumu Fas'ta düzenlenmiş, aynı yıl Birleşmiş Milletler Genel Asamblesi'nin Özel Oturumu'nda tatlı su kaynaklarıyla ilgili bir çalışma grubunun oluşturulmasıyla birlikte yeni dünya düzeninin su yönetimi de netleşmeye başlamıştır. Buna göre :

1. Sınır aşan nehir havzalarında havza yönetimi sistemi kurulacak;
2. Suyun arza göre özel sektöre yönetimi esas alınacak
3. Su kaynakları global ticaret kurallarına göre işletilecektir.

2000'deki Hollanda'da yapılan II.Dünya Su Forumu'nda ise su özelleştirmelerinin hızlandırılması önerilmiştir. Öneriyi yapanlar arasında Dünya Bankası ve ulusötesi su şirketlerinin yanı sıra Birleşmiş Milletler de vardır.!

Bu üç ilke 2002'deki Rio+10'da ulus devletlerin hükümetleri uymakla yükümlü kılan bir manifestoya dönüşmüştür. Aynı yıl Türkiye su sektörünün de hızla dışa açıldığı; başka deyişle ulusötesi su şirketlerinin yerli su şirketlerini devralarak piyasaya girdiği yıldır.

Dünya Su Konseyi (WWC) ile Dünya Su Forumu (WWF) ikincisi, birinciden doğmuş olan iki yapıdır. 50'den fazla ülkeden 300'ü aşkın kuruluşun 1996 yılında oluşturduğu, "Dünya Su Konseyi" örgütlenmesinde Dünya Bankası, OECD, BM gibi kurumlar, akademik gruplar, mesleki kuruluşlar, belediyeler, hükümetlerin suyla ilgili kuruluşları olsa da, asıl damgayı vuran, ortada pek görünmeyen emperyalist tekellerdir. 1986-1994 Uruguay Roundu'nda çok taraflı birkaç anlaşma dizayn edilmiştir. Bunlardan bir tanesi **Hizmet Ticareti Genel Anlaşması GATS** dır. GATS da özelleştirmenin tek harfi bile geçmemektedir ancak, ticarileşme sözcüğü sıkça kullanılmaktadır. GATS'da açıkça şu da söyleniyor: *'Bu anlaşma hiçbir zaman ulus devletleri kamu hizmetlerinin özelleştirmeye zorlama hedefi gütmemektedir.'* 'Ama' diye devam ediyor, *'Kamu hizmetleri piyasa ölçeğinde ticarileştirilmek, rekabete açık hale getirilmek zorundadır.'* Konsey'in Uruguay Roundu'ndan iki yıl sonra, yani 1996'da kurulmuş olması GATS hükümleri doğrultusunda bir tepe örgüt olarak oluşturulduğunu göstermektedir.

"Dünya Su Konseyi", dünyadaki su kaynaklarının talanı için periyodik olarak "Dünya Su Forumları" düzenlemeye başlamıştır. III. Dünya su forumu bir sonraki toplantısı ise 2003 yılında Japonya'da yapılmıştır. 2006 yılında Meksika'da yapılan WWF toplantısından itibaren bir şeyler değişmeye başlamış; WWF'nin "toplumcu" maskesi düşerken gerçek yüzü daha bir görünür hale gelmiş, yüzünü aşkın insanın katıldığı kitlesel protestolara sahne olmuştur. İşte bu forumların beşincisi de 16-22 Mart 2009 tarihlerinde İstanbul'da yapılacaktır.

Uruguay Roundu'nun hemen akabinde yapılan kurumsallaşmalardan biri de içme suyu ve arıtmaya yönelik tüm ekonomik faaliyetleri kapsayan **Küresel Su Ortaklığı (GWP)**'dir. 1996'da kurulan Ortaklık bir yıl sonra kurulacak olan Dünya Su Konseyi (WWC)'nin politikalarının global ölçekte uygulanmasını sağlamaktadır. Tarım, sağlık, madencilik, taşımacılık gibi suyla tamamlanan sektörlerin su ihtiyaçlarını önceliklerini ve sektörlerin kendi aralarındaki ilişkiler üzerinden global su politikalarının ülke

bazında kurumlaşmasının yolunu açmaktadır. GWP'nin hükümetlerden BM gibi uluslararası kuruluşlara, su firmalarından sivil toplum örgütlerine kadar geniş bir yelpazeden oluşmuş olması WWC kararlarının ülke bazında uygulanmasını kolaylaştırmaktadır.

2000'de Hollanda Lahey'deki II.Dünya Su Forumu'nda gündeme gelen programlardan biri de **BM Dünya Su Değerlendirme Programı (WWAP)**dır. Program, BM bünyesindeki kuruluşlara;

suyun rasyonel şekilde kullanılması,

risklerin yönetilmesi,

su kaynaklarının paylaşılması,

suyun enerji olarak değerlendirilmesinde,

kısacası su politikalarında önderlik işlevi görmektedir. İki yılda bir yayınladığı Dünya Su Kalkınma Raporları'yla UNICEF'ten FAO'ya, WHO'dan UNESCO'ya kadar BM'nin diğer kurumlarına yol göstermektedir. WWAP, su konusundaki etkin örgütlerden biri olup, konferans, fon ve programlarla su politikalarının oluşturulmasında etkindir. Örneğin Gündem 21, Millenium Kalkınma Hedefleri, Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi örgütlenme konferansları işlevini üstlenmiştir.

Suda talep yönlü politikalara geçişde ilk ve en önemli başlangıç noktası **Dünya Bankası** kredileridir. 1990'a kadar su işletmelerinin oluşturulması amacıyla verilen krediler 1990 sonrasında özelleştirme hedefli krediler haline dönüşmüştür. Bu krediler;

5-10 yıllık vadeli su yatırım kredileri olarak, ayrıca 1-3 yıllık vadeyle yapısal uyum programlarındaki özelleştirmeler doğrultusunda su sektörünün kurumsallaştırılması için verilmektedir. 1-3 yıllık kısa vadeli kredilerin temel işlevi su sektörünün piyasalaşmasını engelleyen her türlü yasal ve kurumsal engelin kaldırılarak yeni kurumların oluşturulmasını amaçlamaktadır. Bu kredilerin büyük kısmı, örneğin 1990-2002 arasındaki 276 projeden 84'üne özelleştirme şartıyla verilmiştir .

Suyun talep yönlü kurumsallaşmasında Türkiye için özel olarak etkin olan küresel aktörlerden biri de **Avrupa Birliği**'dir. Bilindiği gibi, Avrupa Birliği, ülkelerin su kaynaklarını Birlik'in su kaynakları olarak algılamakta ve kaynakların yönetimi için "Bütüncül Havza Yönetimi" uygulamaktadır. AB Su Çerçeve Direktifi'nin 12. maddesinde bu durum "üye ülkelerin birbiriyle entegre havza

yönetimi zorunlu" kılınmıştır. Su Çerçeve Direktifi'yle belirlenen bu değerlendirme doğrultusunda su politikaları :

Su kaynaklarının geliştirilmesi,

Mevcut kaynakların daha etkin kullanılması,

Talep yönetimi,

Çevresel etkilerin giderilmesi

şeklinde projelendirilmektedir.

"Talep yönlü su politikalarının kurumsallaşması"nın ve küresel aktörlerin yapılanmalarını, hedeflerini ve oynadıkları rolü tanımladıktan sonra artık Türkiye'nin suları üzerine oynanan oyunlar daha kolay anlaşılabilir, Türkiye'nin su politikalarındaki küresel dönüşümü apaçık gözler önüne serilebilecektir.

Su endüstrisinin yıllık karı, bugün petrol sanayinin yıllık karının % 40'ına kadar ulaşmıştır. Dünya sularının henüz sadece % 5'inin özelleştirildiğini düşünürsek, suyun tekeller için ne kadar büyük bir "pazar" olduğu ve ne kadar büyük bir kâr potansiyeli taşıdığı daha açık görülmektedir.

Bu nedenle, Dünya Bankası ve IMF'nin, yeni-sömürge ülkelerde yaptıkları anlaşma ve pazarlıkların önemli maddelerinden biri de suyun belli bir plan dahilinde özelleştirilmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim bu politikalar sonucunda tekeller, suyun alım satımını bir çok ülkede ele geçirmişlerdir. Türkiye'nin yeraltı ve yerüstü sularının ancak % 35 inden yararlanılabildiği düşünüldüğünde, ülke sularının kullanılmayan % 65 lik kısmının kapitalistler için neden bu kadar önemli olduğu, ne kadar iştah açıcı bir alan olduğu kolaylıkla anlaşılacaktır.

Su sektörünün devlet elinde olduğu Türkiye benzeri ülkelerde su bir kamu hizmeti olarak kabul gördüğünden kar maksimizasyonu hedeflenmemektedir. Su kaynaklarının mülkiyeti ve işletilmesi kamu yönetimi tarafından gerçekleştirilmekte olup, fiyatı belirleyen parametreler : Suyun kaynağından kullanıcıya ulaşmasına kadar gerekli yatırımlar, işletilmesi için gerekli bakım ve yenileme harcamaları, su sektöründe istihdam edilenlerin ücretleridir. Ancak, ortaya çıkan fiyat kullanıcıya olduğu gibi yansıtılmamakta, devlet ya da belediyelerce sübvansede edilerek herkesin suya ulaşma hakkını kullanması sağlanmaktadır.

Suda piyasa ekonomisine geçiş genellikle özelleştirme yoluyla gerçekleştirilmektedir.

Doğrudan insan yaşamıyla ilgili olduğu için özelleştirilmesi diğer enerji kaynaklarındaki gibi doğrudan değil sindire sindire yapılmaktadır. Genellikle de IMF ve Dünya Bankası eksenli stand-by anlaşmalarından destek alınmaktadır.

Önce, hükümetler IMF'nin "devletin ekonomideki yerinin küçültülmesi" hedefi doğrultusunda belediyelere verdikleri kaynakları kısıtlamaktadır. Böylelikle, belediyeler hem piyasadan kredi kullanmayı hem de özel kesim mantığıyla çalışmayı öğrenmektedir. Kredi bulamayanlar da işlettikleri su kaynaklarını özel kesime devretmektedir. Su havzalarının bulunduğu alanlardaki belediyeler de bile benzer finansman sorunları yaşanmaktadır. Kredi bulamayan ya da geri ödeyemeyen belediyeler bir süre sonra ellerindeki kaynakları ya paravan yerli firmalar ya da doğrudan yabancı sermaye üzerinden özel kesime devretmek zorunda kalmaktadır.

Öte yandan, kredi faizlerinin düşük olduğu dönemlerde su piyasasında yer almak isteyen

yerel firmalar önce ucuz kredi olanaklarıyla desteklenmektedir. Firmalar faiz oranlarının yeniden yükselişe geçeceğini hesaplamayarak borçlanmaya devam ettikleri için kredi borçları katlanırken faiz oranları da yükselmeye başlamaktadır. Bu sırada dış sermayeli firmalar kurtarıcı olarak piyasaya çıkmakta ve yerel firmalar el değiştirmektedir. Tüm su tekelleri bu yöntemle çalışmaktadır.

Aynı süreçte su ile temelde doğrudan etkileşim içinde olan yasa değişiklikleri yapılarak devletin su havzaları üzerindeki koruma işlevi kaldırılmaktadır.

"Su" özelinde kısaca anlatmaya çalıştığımız küresel saldırının her aşaması size de tanıdık gelmedi mi? 5. Dünya Su Forumunun 2009 yılında İstanbul'da düzenlenecek olması yalnızca bir rastlantı mıdır? Elbette rastlantı değil! Uzun yıllardır adım adım gerçekleştirilen bir planın ülkemize uyarlanmış senaryosunu yaşıyoruz yalnızca...

Yalnızca “su” değil, bütün “insan hakkı” doğal kaynakların yukarıda anlatılan yöntemler ve neo-liberal politikaların küresel aktörleri vasıtasıyla ele geçirilme ve ülkelerin savaşız sömürgeleştirilmesi sürecinde, Türkiye uzun yıllardır uygulanan IMF ve Dünya Bankası politikaları ile köşeye sıkıştırılmış bir durumdadır. Suyun talep yönlü kurumsallaşmasında Türkiye için özel olarak etkin olan küresel aktörlerden biri olan Avrupa Birliği ise AB Su Çerçeve Direktifi'ni dayatmakta ve böylece Türkiye'nin su politikalarını kendi çıkarları doğrultusunda projelendirmeye çalışmaktadır.

Bütün bu süreçler devam ederken, ulusal su yönetiminde ve planlamasında söz sahibi olan, su konusunda yatırımlar yapan, teknik destek ve finansman kaynağı sağlayan **Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü (DSİ)**, bir kamu kuruluşu olmasına karşın, siyasal iktidarın politikaları doğrultusunda Türkiye'de ve bazı bölge ülkelerinde suyun piyasaya açılması doğrultusunda çalışmalar yürütmektedir. DSİ, bu kapsamda Türkiye'deki su kaynaklarına ilişkin Dünya Su Forumu'nda küresel su pazarına aktarılabilecek bilgileri oluşturmuştur. Diğer taraftan, Türkiye'nin en büyük sermaye örgütü TÜSİAD, 2008 de yayınladığı raporlar ile açıkça suyun özelleştirilmesini talep etmiş ve böylece suyun piyasalaştırılmasını nasıl sabırsızlıkla beklediğini ortaya koymuştur.

AKP iktidarı da Bakanları ağızıyla suyun özelleştirileceğini pekiştirmiş, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı su havzalarını özelleştireceğini söylerken, Çevre ve Orman Bakanı da, "santrallerin yanı sıra şehirlerin içme ve kullanma suyu dağıtma, faturalama ve işletmesinin özelleştirilebileceğini" açıklayarak, "Bu konuda aşağı yukarı 50 milyar dolarlık bir yatırım pastası var. Özel sektörün devreye girmesi isabet olur." diyerek, suyun tekellere peşkeş çekileceğini ilan etmiştir.

Sonuç olarak, İstanbul'da toplanacak olan Dünya

Su Forumu'nun Türkiye'de suyun özelleştirilmesi sürecinde önemli bir dönüm noktası olacağı açıktır. Bilindiği gibi 'Su sorunu', ne yalnızca yaratacağı çevresel ve kültürel tahribat açısından, ne tek başına insan hakları ve yoksulluk söylemi çerçevesinde, ne de sadece emek boyutuyla ele alınamayacak kadar kapsamlı ve çok boyutlu bir sorundur. Ne var ki Türkiye'de konunun farklı yönlerden ele alınması nedeniyle bir dağınıklık mevcuttur. Bu nedenle, suyla ilgili sorunları özde farklı da olsa, küresel saldırıya karşı antikapitalist mücadelenin ortaklaştırılması, bütünleşik ve kararlı bir mücadelenin ortaya konulması önem taşımaktadır. Bu bağlamda, Neo-liberal politikaların yıkıcı sonuçlarını yaşayan ülkelere Türkiye için çıkarılan çeşitli dersler doğrultusunda, başta 5. Dünya Su Forumu olmak üzere, suyun metalaşmasını hızlandıracak bütün girişimlere karşı muhalefeti en geniş biçimde örgütlemek, emek ve meslek örgütlerinin öncelikli hedeflerinden biri olmalıdır.

5. Dünya Su Forumu'na karşı Alternatif Dünya Su Forumu'nu ve suyun özelleştirilmesine, metalaştırılmasına karşı toplumsal muhalefeti örgütlemek için oluşturulan Suyun Ticarileştirilmesine Hayır Platformu'nun sözü ile bitirelim;

“Suyumuzu, belki de yaşamımızı yok edecek olan özelleştirmelere karşı çıkmak daha hayati bir önem taşıyor artık. Eğer sessiz kalırsak, her şeyi özelleştirdikleri gibi, en yaşamsal ihtiyacımız olan suyu da özelleştirecekler, evlerimize kontrollü sayaçlar takarak bize “Paran kadar su içeceksin! Paran yoksa öleceksin!” kuralını dayatacaklar.

Hayır! Buna izin vermeyelim! İşyerlerimizde, okullarımızda, mahallelerimizde, sokaklarımızda, meydanlarımızda; suyumuzu özelleştiremeyeceklerini, suyumuzu hayatımızı satamayacaklarını haykıralım! Bir olursak, inanırsak, gücümüze güvenirse bu alçakça planı boşa çıkarırız. Su bizimdir. Su halkındır, satılamaz!”